

La importància del pati escolar.

Com els patis escolars poden contribuir a l'educació ambiental

Raquel Heras i Colàs

Hi han diversos autors del món anglosaxó que descriuen l'efecte que té en les persones el contacte continuat amb l'entorn natural durant la infantesa. A més dels nombrosos beneficis que repercuteixen en la salut, tant física com mental o espiritual, en l'àmbit de l'educació ambiental un cert nombre d'investigadors afirmen que les actituds positives cap al medi desenvolupades durant els primers anys de vida tendeixen a ser permanents i constitueixen un dels factors més importants en el desenvolupament del compromís ambiental. Així doncs, diverses actituds de protecció i respecte a la natura les podem relacionar amb experiències positives viscudes durant la infància.

En el context escolar, i sobretot a l'educació infantil, hi trobem experiències de diferents països europeus relacionades amb això. A tall d'exemple, podem esmentar les *Waldkindergarten* (escoles al bosc) que van sorgir a mitjans del segle passat a Dinamarca i que actualment estan molt esteses a Alemanya; o les *Ur och skur skolor* (escoles ploqui o faci sol) de Suècia. Totes potencien el contacte directe amb la natura i les activitats a l'aire lliure com a mitjà per al desenvolupament dels infants. La major part del dia la passen a l'aire lliure, faci el temps que faci. Això sí, ben equipats en cas de fred, pluja, vent o neu; i, a més a més, són ells mateixos els qui decideixen si volen sortir a fora o romandre a l'aula. Les activitats poden ser modificades, adaptades o intercanviades en funció de la predisposició i la motivació dels

WWW.MARIUSDOMINGO.COM

Com més espais diferents creem al pati, més diversificarem i enriquem les possibilitats del joc lliure, creatiu i cooperatiu.

infants. Val a dir que les escoles segueixen el currículum oficial pertinent, amb la particularitat d'adaptar-lo a les activitats a l'aire lliure com a base per al desenvolupament físic, mental, emocional i social. D'aquesta manera, la natura s'integra en la quotidianitat dels nens i és tractada amb cura i respecte. Tots aquests models educatius coincideixen a afirmar que l'educació en el medi propicia l'exercici saludable, fomenta el joc creatiu i cooperatiu, millora considerablement el rendiment escolar i l'autoestima i proporciona una més gran destresa en la resolució de conflictes, en el desenvolupament del pensament

crític i en la presa de decisions. Altres arguments a favor de les activitats desenvolupades al medi es relacionen amb termes sorgits recentment i que fan referència a la manca de relació amb la natura, com ara l'*ecoafòbia* –aversió a la natura– o el trastorn de dèficit de natura –*nature deficit disorder*– que l'autor nord-americà Richard Louv descriu al seu llibre *Last child in the woods* (L'últim nen als boscos) i en el qual afirma que, segons es desprèn de diversos estudis, la manca de contacte amb el medi natural pot provocar problemes d'atenció, augment de l'obesitat i depressions entre els joves.

A l'educació primària trobem que el projecte de pati ens permet treballar de manera globalitzada els eixos transversals de l'educació per a la ciutadania, l'educació ambiental i l'educació per a la salut, a més d'aspectes concrets de l'àrea del coneixement del medi natural, social i cultural.

Es tracta, doncs, de reconstruir el lligam amb la natura i integrar-la com a part fonamental en la formació dels nostres infants. Com que no totes les escoles estan acostumades a fer sortides i moltes altres tenen dificultats per a accedir a entorns naturals, el fet d'**omplir el pati de vegetació** pot ser una bona solució. Aquesta opció té un clar referent en l'associació Learning Through Landscapes (Aprentatge a Través del Paisatge) del Regne Unit, que des de l'any 1990 treballa per adequar els patis escolars amb l'objectiu que els infants en edat formativa puguin gaudir d'espais més rics i més saludables. D'experiències de transformar el pati, en trobem uns quants exemples a casa nostra, com veurem més avall.

La funció educativa de la transformació del pati i la relació amb l'educació ambiental

El concepte d'educació ambiental evoluciona constantment i hi han diferents corrents o maneres d'entendre-la i practicar-la. Una de les idees que pren força en els últims anys és que aquesta educació no només ha de complir la funció de transmetre coneixements o adquirir habilitats cognitives, sinó també la de formar ciutadans que tinguin una comprensió àmplia de la realitat i estiguin capacitats per a prendre decisions i tenir una participació activa en la societat. Per tant, l'educació ambiental adquireix una dimensió social i política en què l'individu està capacitats per a l'acció.

Si els nens els fem partícips del procés de transformació del pati tenint en compte les seves opinions respecte a com volen aquest espai exterior, contribuirem a assolir aquesta fita tan ambiciosa de l'educació ambiental. Això, però, requereix una metodologia adequada, ja que la visió del pati que tenen els infants sol ser diferent de la que tenim els adults. Elements que ens passen desapercebuts poden ser importants per als més menuts, com ara una font, una zona humida del pati on sol haver-hi fang, un desnivell en el terreny, els avions que volen allà lluny, un formiguer, etc. La investigadora anglesa Alison Clark fa anys que treballa en aquesta qüestió i fa que els infants facin fotografies individualment del que per a ells és més important, i que les posin en comú i les comentin.

Paral·lelament, els mostra fotografies de diferents patis modèlics perquè les contrastin i arribin a prendre la decisió de com volen que sigui el seu pati. Aquesta transformació, evidentment, constitueix un treball cooperatiu en què participen la comunitat educativa i els agents relacionats amb el centre escolar. Ha d'estar acompanyada d'assessorament extern d'experts, i s'ha d'adaptar a un pressupost que es pot dimensionar en funció de la capacitat de col·laboració i implicació de les famílies i de les administracions locals i que, per tant, no cal que sigui desorbitat.

Alguns recursos per a enriquir aquest espai

És evident que, com més espais diferents creem al pati, més diversificarem i enriquirem les

possibilitats del joc lliure, creatiu i cooperatiu. No agraden pas a tothom els esports competitiu que fomenten certs patis d'educació primària, amb pistes cimentades de bàsquet o futbol i sense gaires alternatives més.

Sortosament, a Catalunya hi han iniciatives de canvi que podem agafar com a model. Són centres que han apostat pels patis amb intenció educativa i per fomentar la salut i el benestar dels nens, els mestres i els altres educadors que l'utilitzen. Un bon exemple el trobem en el programa "Recuperem els jardins escolars", promogut per l'Equip d'Educació en Valors de l'Institut d'Educació de l'Ajuntament de Barcelona, del qual hi ha una publicació amb el mateix títol. En aquesta, hi trobem un capítol de recull d'experiències, amb solucions per a patis que, per exemple, són situats en terrats, o bé són patis interiors o, simplement, "patís durs".

El fet de tenir vegetació al pati ens proporciona una gran varietat de colors, olors i formes, que ens immergeix en un ambient més relaxat, més acollidor i, en definitiva, més agradable. Els elements naturals que hi trobem –pedres, bastons, fulles, terra, aigua, bestioles, etc.– serveixen per a jugar i crear, per a tocar i explorar amb els cinc sentits. Tal com explica la mestra i experta en jardins escolars Carme Cols a la seva pàgina web (www.elsafareig.org), amb la plantació d'arbres i plantes enfiladisses, per exemple, creem diferents espais i ambients –uns de més recollits i íntims, i d'altres de més oberts–, controlem la llum i l'escalfor del sol, esmorteïm la força del vent o la fressa que ens arriba d'una carretera pròxima, o tapem un mur o una reixa. Els arbres de fulla caduca deixen una catifa de fulles idònia per a trepitjar-les i esmicolar-les, i també per a rastrejar i trobar-hi bestioles. Cal tenir en compte que les plantes adaptades al clima mediterrani tenen pocs requeriments d'aigua i que, entre aquestes hi ha una gran varietat d'herbes i arbustos aromàtics i medicinals que ens poden

ser útils com a recursos educatius –per a elaborar colònies o saquets d'olor, per a fer infusions, etc. A més, si triem espècies que floreixen al llarg de les diferents estacions, podem aconseguir un pati ple de colors durant tot l'any. Totes aquestes idees s'inspiren en l'obra de la pedagoga italiana Penny Ritscher *El jardí dels secrets: Organitzar i viure els espais exteriors a les escoles* (Barcelona: Associació de Mestres Rosa Sensat, 2003). Moltes escoles també han optat per crear un hort ecològic al pati, una opció perfectament vàlida sempre que es fomenti un enfocament constructivista del projecte, és a dir, que inclogui la participació activa

dels alumnes en totes les seves fases. L'hort permet implicar els familiars i la comunitat i és un bon recurs per a treballar en contextos multiculturals.

El pati i el currículum

Les accions per transformar el pati i les activitats posteriors que s'hi poden dur a terme, es poden relacionar fàcilment amb les directrius que marca el currículum del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya. A l'educació primària trobem que el projecte de pati ens permet treballar de manera globalitzada els eixos transversals de l'educació per a la ciutadania –amb la participació,

En l'àmbit sanitari i en alguns països, sobretot anglosaxons, ja existeix l'ecoteràpia, la qual té com a objectiu principal facilitar la curació i assolir el benestar a través del treball i el contacte amb la natura.

la implicació en el projecte i el treball cooperatiu, per exemple-, l'educació ambiental –amb el foment d'actituds i accions que afavoreixin la relació amb el nostre entorn– i l'educació per a la salut –amb la promoció d'hàbits i comportaments saludables–, a més d'aspectes concrets de l'àrea del coneixement del medi natural, social i cultural. Pel que fa al currículum del segon cicle de l'educació infantil (de tres a sis anys), ens adonem que tots els seus objectius són assolibles amb el treball a l'aire lliure i que totes les capacitats que planteja es poden treballar a l'exterior si podem disposar d'un “pati transformat”.

Reflexions finals

És convenient reflexionar sobre els beneficis que ens pot procurar, com a individus i com a societat, el fet de naturalitzar els patis amb la implicació i la participació dels infants que “habiten” aquest espai. Dedicar temps i esforços a condicionar l'espai del pati per enriquir-lo és una necessitat que no podem eludir. D'altra banda, cal destacar que els entorns naturals són ambients beneficiosos per a infants amb dificultats físiques o psíquiques i que aporten recursos molt útils per a treballar en situacions de multiculturalitat.

En un futur no gaire llunyà –que en determinats països ja és present–, el contacte amb el medi natural es

pot convertir en una teràpia, ja que ens trobem en una societat cada cop més tecnificada i que segueix la tendència d'alienar-se de la natura. En l'àmbit sanitari i en alguns països, sobretot anglosaxons, ja existeix l'ecoteràpia, la qual té com a objectiu principal facilitar la curació i assolir el benestar a través del treball i el contacte amb la natura. Naturalitzar els patis, doncs, és una eina de la qual podem disposar per a aconseguir un compromís més gran de les futures generacions amb el medi ambient. ■